

4

Produblјivanje znanja

Podučavanje predstavlja buđenje mladih ljudi i njihovo osposoblјavanje da imenuju, razmišljaju, zamišljaju i deluju sa sve konkretnijom odgovornošću u svetu koji postaje sve raznovrsniji. Ono se u isto vreme sastoji i od omogućavanja mladima da ostanu u dodiru sa strahom i željom, s mirisom jorgovana i ukusom bresaka. Svetlo može biti čudljivo i treperavo, ali nastavnici su ti koji mogu da ga nateraju da sija u svim ćoškovima i da možda pokrenu pridošlice da se pridruže ostalima i da se promene.

Maksin Grin
(Maxine Greene)

Naša dužnost kao nastavnika jeste da učenicima pomazemo da pažljivije posmatraju, bolje uočavaju i dublje razmišljaju. To znači da moraju da nauče da reaguju na nijanse, suptilnost i podtekst. Želimo da učenici budu otvoreni prema neistraženim mogućnostima u tekstu, u odnosima u učionici, u iskustvima i u problemima koje treba rešiti i o kojima treba razmisliti. Možemo ih naučiti da uočavaju stvari i da budu otvoreni za nove misli i perspektive samo pod uslovom da u učionici modeliramo ovaj način ponašanja i da ostanemo odlučni u nameri da od učenja ne napravimo samo seriju vežbi koje treba odraditi već seriju dubokih i autentičnih iskustava koje treba analizirati i o njima razmišljati na uzbudljive i podsticajne načine. Kao nastavnici moramo predstavljati uzor za misaonost i navesti i sebe i učenike da posmatramo dalje i dublje od površine, bilo da se radi o zbivanjima, ljudima u sadašnjosti i prošlosti, njihovim složenim odnosima sa drugima i odnosima svojine i moći. Moramo da pazimo da ne donosimo na brzinu odluke o ljudima i događajima i da demonstriramo misaonu analizu i preuzimanje rizika kao načine saznavanja sveta. Neznanje uvek smatram savršenim mestom s kog treba krenuti.

Uloga nastavnika u proširivanju razumevanja

Nažalost, neki učenici su naučeni da misle da postoje tačni i pogrešni odgovori u svemu o čemu uče i da je saznavanje tih odgovora jedini način i smisao učenja. U strahu da neće znati tačan odgovor, oni ne učestvuju u punoj meri u odeljenskim raspravama i projektima. Jednostavno ne žele da se izlože mogućnosti da pogreše. Kako budu rasli, pomisao da se mogu obrukati postaje im još veća briga, a raste i pritisak vršnjaka na njih da govore i ponašaju se na određeni način. Takvim učenicima nedostaje samopouzdanje i počinju da nagađaju šta treba da rade i da kažu, odnosno šta je poželjno i šta se od njih očekuje.

Kako da počnete da produblјujete i proširujete svest o učenju kod svojih učenika? O ovom aspektu rada sa učenicima volim da razmišlјam kao o „iskorišćavanju našeg znanja“. Cilj nam je da navedemo decu da počnu da upravljaju sopstvenim učenjem, da imaju dovoljno samopouzdanja da postavljaju pitanja i da povezuju ono što uče sa sobom i svojim životom i sa drugim stvarima koje su naučili. Oni treba da nauče kako

*Svako ko podučava,
činom podučavanja uči,
a svako ko uči, činom
učenja podučava.*

Paulo Freire

da svoja znanja predstave na nove i uzbudljive načine i dok to budu činili, njihovo samopouzdanje će rasti, veštine rada u grupi će se usavršavati, a misaonost i želja da se nauče nove stvari produbljivati.

Nastavnici u ovoj fazi procesa učenja moraju da igraju mnoge uloge – da vode učenike, olakšavaju im učenje, povezuju ideje, pomažu u traženju podataka i druge – kako bi učenike stimulisali da misle, da istražuju i da nam ispričaju o čemu uče i razmišljaju. Svoju nastavu uvek zasnivam na ovim pitanjima: „Šta želim da učenici vide, da dožive, da nauče, da osete? O čemu želim da razmišljaju? Šta da zamisle? Čega da se sete?“

U nastavku ovog poglavlja opisaću deset aktivnosti ili metoda koje podstiču učenike da prodube svoje razumevanje.

1. Produbljivanje razumevanja smišljanjem pitanja

Rečenica: „Brat je umro, a za njim i sestra“ otkriva nam priču koja izaziva radoznalost. „Najpre je brat umro od žalosti, a onda i sestra.“ Ova priča nas navodi da odmah počnemo da postavljamo pitanja. Šta je to što se dogodilo ovim ljudima, pa su postali tako tužni da su umrli? Da li su mogli umreti zbog slomljenog srca? Je li tako nešto uopšte moguće? Na šta nas podseća ova priča? Kako možemo da saznamo više?

Dok podučavam, često osmišljam situacije u kojima učenici imaju priliku da postavljaju pitanja koja će produbiti njihovo razumevanje tekstova, ponašanja i odnosa. Da bi učenici razvili naviku da kritički razmišljaju i samostalno uče, trebalo bi da znaju kako da postavljaju pitanja kojima će proširiti razumevanje. Potrebno je da učenici dajemo priliku da vežbaju postavljanje pitanja sa otvorenim odgovorom (ona na koja se ne može odgovoriti sa da/ne), a koja su rezultat znanja i razmišljanja. Na primer, možemo pitati: „Šta će se desiti ako?“, i dobiti jednu vrstu odgovora, a zatim: „Šta će se desiti kada?“, i dobiti sasvim drugu vrstu odgovora.

U knjizi *Kako postavljati bolja pitanja*?²⁶ autori govore o tri kategorije pitanja:

- Pitanja kojima se traže informacije
Na primer: Kako se zvao grad u kom je živio Tom Sojer?
- Pitanja kojima se traži razumevanje
Na primer: Da li se sasvim slučajno desilo da...?
- Pitanja koja navode na razmišljanje
Na primer: Kako se neka osoba mora pripremiti da bi mogla da se bori protiv nepravde, rizikujući pri tom da pretrpi fizičko ili emocionalno nasilje?

Nakon što učenici počnu da rade na projektu, da obrađuju lekciju, čitaju roman ili pošto se upuste u bilo koji drugi poduhvat, često ih zaustavim i postavim im sledeća pitanja:

- Šta je to što znamo?
- Šta želimo da saznamo?
- Gde to možemo pronaći?
- Kakve to veze ima sa...?
- Koja dodatna pitanja možemo postaviti kako bismo temu načeli i sa druge strane?

Postavite sebi pitanja

- Šta još treba da uradim da bi učenici bolje razumeli gradivo?
- Kako da izađem u susret želji svojih učenika da nauče više i da postavljaju pitanja kojima istražuju suštinu stvari?
- Kakve originalne zadatke mogu zadati učenicima kako bih proširila njihovo učenje (više čitanja ili pisanja, izvođenja, istraživanja ili umetničke prezentacije)?

²⁶ Nora Morgan i Džulijana Sakston (Norah Morgan, Juliana Saxton), *Kako postavljati bolja pitanja* (*Asking Better Questions*), Markham, ON: Pembroke, 1994.

2. Neka bude...

Poznata izreka kaže da se može pisati o onome o čemu nešto znamo. Kako pesnik Majkl Rozen (Michael Rosen) primećuje, za neku decu takvo neznanje predstavlja nedostatak moći. Učenicima zadajem da pišu o onome što im se dešava: o preseljenju iz jedne kuće u drugu, upadanju u nevolje, vremenu do kog se moraju vratiti kući, zabrani da rade ovo ili ono, nepravednom postupanju drugih prema njima, ljubomori i sl. Mogu pisati i o svojim strahovima i brigama. Radeći to, oni ostvaruju ono što Rozen vidi kao tri svrhe pisanja:

- čuvanje od zaborava
- razmišljanje o iskustvima i idejama na koja nailazite tokom čitanja ili razgovora
- otvaranje razgovora o onome što je bitno.

Postoji nekoliko načina da navedete učenike da pročitaju ono što su napisali. Neki učenici vole da slušaju vršnjake dok naglas čitaju svoje sastave. Drugi su prestrašeni mogućnošću da sami čitaju sastav. Otkrila sam da je nekim učenicima lakše da sastav najpre pročitaju svom paru. Par ga tada može prokomentarisati i reći svoje mišljenje o tome. Možete podstaći učenike da najpre daju pozitivne komentare, a da zatim predlože izmenu kojom bi tekst postao bolji. Ako oba učenika treba da iskombinuju svoje sastave i da naprave jedan koji će pročitati naglas, onda imaju razlog da zajedno rade na uzajamnom kritičkom sagledavanju tekstova koje su napisali radi njihovog poboljšanja. Oni takođe mogu da nađu načine za kombinovanje određenih delova svojih tekstova kako bi dobili mešavinu reči, izraza i ideja koju će u dva glasa pročitati.

Evo dobrog načina da pomognete učenicima da ono što su napisali i pročitaju. Razdelite prazne kartice svim učenicima i pustite pesmu *Iza duge*. Tražite od učenika da na jednoj strani kartice zabeleže reči, slike, ukuse, ideje, misli i asocijacije koje im se javljaju dok slušaju tekst pesme. Kada se muzika završi, zatražite da okrenu kartice na drugu stranu. Pri vrhu kartice sada treba da napišu:

NEKA BUDE...

Pri dnu kartice neka napišu:

NEKA NE BUDE...

Učenici zatim treba da pronadu način da završe dve započete rečenice rečima, slikama, ukusima, idejama, mislima i asocijacijama koje su zabeležili na svojim karticama.

Jedan učenik petog razreda tako je napisao ovu pesmu:

NEKA BUDE...

mnogo cveća svakog proleća

NEKA BUDE...

duga koje večno traju

NEKA BUDE...

ljudi kojima je stalo

NEKA NE BUDE...

bombi koje eksplodiraju

NEKA NE BUDE...

pogaženih obećanja

NEKA NE BUDE...

nekažnjenih nasilnika

Šta da radim

*s detetom koje je
zabrinuto kada svoj
sastav mora naglas
da pročita drugima?*

Učenici zatim pronalaze načine da iskombinuju ono što su napisali tako da naprave neku vrstu scenarija. Oni uvežbavaju čitanje svojih tekstova naglas i odabiraju intonaciju tako da čitanje dobije karakteristike dramskog izvođenja. Na raspolaganju im je više različitih načina za kombinovanje i čitanje tekstova. Obično im ponudim sledeće mogućnosti: ponavljanje reči i izraza; čitanje uglas; pravljenje odjeka; da stoje jedni drugima okrenuti leđima; stajanje licem u lice; da stoje jedan pored drugog; naizmenično glasno i tiho čitanje; dodavanje pokreta i gestova i sl.

Učenici sami odlučuju gde u učionici žele da pročitaju svoj tekst. Kada radimo ovu vežbu, oni stoje u parovima. Ja prođem pored para, samo klimnem glavom i oni započnu s čitanjem. Vrlo brzo uspemo da sastavimo pravi dramski komad.

Ovu sesiju obično završavam čitanjem *Molitve za XXI vek* (*Prayer for the 21st Century*) Džona Marsdena (John Marsden), kako bi učenici mogli da vide i čuju svoju poeziju u poređenju sa poezijom iz ove knjige. Ukoliko imate dovoljno vremena, možete sa učenicima raditi na tome da njihove tekstove protkate tekstom iz neke knjige ili da ih podstaknete da iskoriste neki pogodan tekst kao model za pisanje.

Razred osmaka koji je pripremao nastup na svečanosti povodom male mature koristio je *Molitvu za XXI vek* kao model za pisanje. Evo odlomka iz finalne verzije njihovog scenarija:

*Neka bude dobrih vremena za pamćenje
I uspomena koje ćemo dugo pamtiti
Da svi budemo uzori drugima
I vežbamo šta ćemo učiniti i reći
Neka se svi koji su došli izdaleka
Sete onih koji ostaju
Neka mir vlada tokom našeg postojanja
I nek prijateljstvo teče našim venama*

3. Unutrašnji/spoljni krug

Unutrašnji/spoljni krug funkcioniše zbog činjenice da je teatralan i da omogućava nastavniku da usmerava čitanje radova učenika tako da se čuje svačiji glas. Grupa učenika koja se nalazi u unutrašnjem krugu sedi, dok ona u spoljnom krugu stoji. Ako su, primera radi, učenici pisali iz uloge određenog lika, mogu da pročitaju svoj tekst iz dve različite perspektive.

Ovaj metod sam koristila kad smo obrađivali roman *Nem kao riba*. Polovini učenika sam zadala da pišu u ulozi glavnog junaka Bremvela i oni su sačinili *dnevnički zapis* o prvim utiscima po dolasku u popravni dom. Drugoj polovini učenika zadala sam da pišu u ulozi socijalnog radnika i oni su sačinili izveštaj o prvim utiscima o Bremvelu po njegovom dolasku u popravni dom. Kako sam doticala učenike po ramenu da bih im stavila do znanja da treba da pročitaju ono što su napisali, začuli bi se različiti glasovi i različiti žanrovi bi se mešali i uticali jedni na druge. Sve to je imalo neverovatno dejstvo. Zahvaljujući činjenici da sam čitanje mogla da zaustavim u bilo kom trenutku i prepustim ga drugom učeniku, imala sam priliku da utičem na efekat izvođenja. Lošiji i bolji pisci imali su priliku da zajedno učestvuju sa svojim tekstovima u nečemu što zvuči dobro. Evo kako je izgledala ta vežba čitanja:

Bremvel 1: Dragi dnevniče, ne mogu da verujem da mi se ovo dogodilo. Čitav moj svet se okrenuo naglavačke posle tog poziva policiji...

Socijalni radnik 1: 12. septembar 2003; Pol: muški; Visina: 157 cm; Težina: 48 kg. Vreme dovođenja: 12.01. Dovala ga je policija. Izgleda izbezumljeno. Roditelji će stići kasnije.

Bremvel 2: Ovo je najgori dan u mom životu. U ćeliji sam sa još jednom osobom. Hladno mi je. Umoran sam i prestrašen. Ovde me je doveo moj „socijalni radnik“, koji je, izgleda, dobar, ali sam sada u takvom stanju da više ne verujem nikome.

Socijalni radnik 2: Dečak nije hteo da razgovara ni sa mnom, niti sa bilo kim drugim iako sam mu postavio više pitanja kako bih napisao ovaj izveštaj. Mislim da mu je potrebno vreme. Čini mi se da je mnogo toga proživeo u poslednjih nekoliko sati.

Bremvel 1: Dragi dnevniče, ne mogu da verujem da mi se ovo dogodilo. Čitav moj svet se okrenuo naglavačke posle tog poziva policiji...

Socijalni radnik 4: Ne znam kako bih mogao da ga utešim.

Bremvel 3: Odlučio sam nešto: neću progovoriti dok ne budem siguran da će me neko zaista saslušati i da će poverovati u ono što ću ispričati.

Socijalni radnik 3: Izveštaj sam predao na kraju smene. Bremvel sada spava. Nije ništa jeo, ali je popio čašu vode u 22 časa. Još nije rekao ni reč.

Bremvel 4: Dragi dnevniče, dozvolili su mi da pišem dnevnik. Dali su mi nekoliko listova papira...

Bremvel 1: Dragi dnevniče, ne mogu da verujem da mi se ovo dogodilo. Čitav moj svet se okrenuo naglavačke posle tog poziva policiji...

Socijalni radnik 4: Ne znam kako bih mogao da ga utešim.

4. Hodnik glasova

Ono što metod „čitanja svog teksta“ čini efikasnim jeste dovođenje učenika u situaciju koja je izazovna u fizičkom smislu i u neizvesnost oko toga koju će odluku junak doneti. Učenici čitaju ono što su ranije zapisali dok se dobrovoljac koji glumi junaka iz dela kreće hodnikom koji čine dva reda učenika okrenutih jedni prema drugima. Možda predstavljajući savest junaka, oni izražavaju veliki broj mišljenja, osećanja, stajališta i mogućnosti koje treba razmotriti. U romanu *Večiti Takovi*²⁷ Vini Foster mora da odluči hoće li popiti vodu sa izvora koji joj može dati besmrtnost ili ne. Na svoj sedamnaesti rođendan ona odlazi na izvor. Koje odluke bi mogla da donese pošto poslušaj šta joj hodnik glasova poručuje? Ova aktivnost može pomoći učenicima koji nisu sigurni o čemu da pišu i kojima su potrebne ideje kako bi sa pisanjem započeli.

5. Interpretacija teksta na čitalačkoj sceni²⁸

Šta da radim

*s detetom koje okleva
da čita naglas?*

Čitalačka scena predstavlja odličan način da učenike podstaknete da čitaju. Oni koji nerado čitaju ovde su stavljeni u situaciju da govore u isti glas sa drugima, prave zvučne efekte svojim glasom, ponavljaju reči i izraze ili čitaju deo koji junak izgovara

²⁷ Natali Bebit, *Večiti Takovi*, Dereta, Beograd 2004.

²⁸ Čitalačka scena je minimalističko pozorište (bez posebnih kostima i s minimalnom scenografijom) u kome glumci čitaju tekst sa papira; to je efikasan način za dramsko predstavljanje književnih dela pri njihovom obrađivanju (prim. prev.).

Da bi u potpunosti razumeo tekst, čitalac mora da postane koautor, da apsorbuje predstavljene ideje i da zatim pažljivo prouči i oceni te ideje u svetlu sopstvenog znanja i iskustva.

Dejvid Bud (David Booth)

sam. Čitalačka scena daje učenicima autentičan razlog da tekst pročitaju više puta. Ona pomaže učenicima da se usredsrede na značenje onoga što čitaju i uključuje ih u pozitivnu društvenu aktivnost čitanja, u kojoj preuzimanje rizika, eksperimentisanje, oponašanje modela, praćenje uputstava i obraćanje pažnje na povratne informacije predstavljaju sasvim prirodne komponente pozorišne probe.

Učenici rade u grupama koje čine čitaoci različitih nivoa. Oni mogu raditi na različitim vrstama teksta: pričama, šalama, pesmama ili odlomcima iz romana i slavnih govora. Dok se učenici spremaju za predstavu, tekst čitaju više puta na različite načine, pri tom eksperimentišući s različitim ulogama i kombinacijama glasova. U tom procesu njihovo samopouzdanje raste.

Učenici ne moraju da zapamte tekst. Štaviše, treba da ga čitaju. Ipak, od svih se očekuje da prate tekst, da znaju svoj red i replike i da održe veliki broj proba sa grupom kako bi se predstava glatko odvijala. Čitalačka scena obično ne podrazumeva posebne kostime, scenografiju, niti kretanje. Čitaoci najčešće stoje dok izgovaraju tekst, koristeći svoje glasove da bi radnju koja se na sceni odvija približili mašti publike.

U novembru 2002, u članku objavljenom u časopisu *The Reading Teacher*, Džo Vordi (Jo Worthy) i Ketrin Prater (Kathryn Prater) opisale su na sledeći način vrednosti čitalačke scene:

Priča jednog dečaka na slikovit način opisuje ono što se obično dešava kada učenici koji nerado čitaju učestvuju u čitalačkoj sceni. Jedan četvrtak, čija je sposobnost čitanja bila ispod nivoa učenika drugog razreda, stavio je čitanje na vrh liste stvari koje ne voli da radi. Po rečima njegove nastavnice, nikada nije hteo da sam nešto pročita: u terminu predviđenom za čitanje tekstova po izboru njegova pažnja je lutala. Uprkos iskrenim i umešnim pokušajima nastavnice, dečak je i dalje bio ravnodušan prema čitanju. Na proleće nastavnica je započela s uvođenjem čitalačke scene u učionicu. Očekivala je da dečak ne bude zainteresovan, ne samo zbog toga što nije voleo da čita nego i zbog njegove zatvorenosti i povučenosti. Srećom, ispostavilo se da nije bila u pravu. Prvi skup tekstova koje je koristila bio je zasnovan na knjizi iz jednog tada veoma popularnog serijala. Nastavnica je dozvolila učenicima da izaberu tekst koji žele da izvedu, a učenici su zatim unutar svojih grupa birali koje će uloge igrati. Kao što je bilo za očekivanje, dečak je izabrao ulogu s najmanje teksta (dve replike) i grupa je počela da se priprema za predstavu. Posle nastave dečak je pitao nastavnicu da li može da ponese jedan primerak teksta kući kako bi ga čitao sa svojom sestrom. Pokušavajući da sakrije ogromno iznenađenje, nastavnica mu je dala nekoliko primeraka teksta i on ih je poneo sa sobom. Sutradan je dečak došao u školu i savršeno, čak i pomalo izražajno, pročitao svoje replike. Kako je vreme odmicalo, on je počeo da traži „veću ulogu“, pa je čak želeo da postane glavni junak u predstavi. Čitalačka scena je u velikoj meri promenila motivaciju ovog učenika za samostalno čitanje, povećala njegovo samopouzdanje u učionici i, u krajnjoj liniji, doprinela njegovom sve boljem čitanju. Jedino za čime je nastavnica požalila jeste to što se ranije nije setila da u tu svrhu iskoristi čitalačku scenu.

Predstavljane omiljenih priča: Preporučujem da stariji učenici izvode predstave za mlađe učenike, eksperimentišući s načinima čitanja lektire za mlađe uzraste. Kada sam bila nastavnik u gimnaziji, moji učenici četvrtog razreda pisali bi scenarije i izvodili predstave po metodu čitalačke scene za mlađe učenike u lokalnom dečjem pozorištu. Publiku su obično činili učenici sedmog ili osmog razreda, a povremeno i oni iz nižih razreda.

Najpre bismo posetili školu i saznali koje su omiljene knjige učenika koji će gledati predstavu. Potom bismo otišli u biblioteku, pronašli tekstove i osmislili nekoliko predstava koje bismo putem čitalačke scene mogli da predstavimo tim učenicima. Nismo se brinuli o scenografiji i kostimima. Radili smo samo na scenariju kako bismo omogućili učenicima da „vide“ sve detalje u svojoj mašti. Uvek su nas očaravala pisma i crteži koje smo od njih dobijali u znak zahvalnosti. Oni su u ovim predstavama toliko

toga „videli“, uprkos činjenici da se sav trud mojih učenika sastojao u tome da što izražajnije pročitaju tekst i tako učine da reči dočaraju slike.

Interpretacija istorijskih dokumenata: Jedno od najupečatljivijih iskustava koje sam doživela koristeći čitalačku scenu kao metod u nastavi imala sam kada su me članovi Odbora za obrazovanje Toronta zamolili da s nekim dramskim tekstom moji učenici i ja nastupimo na poslednjoj sednici Odbora. (Odbor je bio pred spajanjem sa još sedam drugih odbora za obrazovanje). Radila sam sa učenicima osmog razreda. S decom sam posetila Arhiv Odbora za obrazovanje Toronta. Dozvolili su nam da proučimo originalni zapisnik sa prve sednice Odbora održane pre 150 godina. Primetila sam kako učenici puni strahopoštovanja gledaju tekst isписan gušćijim perom. Jednako fascinantno bio je i sadržaj zapisnika. Naizmenično smo čitali pasuse i odlučivali koje od njih bi trebalo fotokopirati i iskoristiti za komad odigran metodom čitalačke scene. Poneli smo kopiju teksta u školu i svi zajedno radili na njemu.

Učenici su zatim izveli komad uzimajući uloge prvobitnih članova Odbora. Dok su čitali o važnosti javnog obrazovanja u onoj istoj sali u kojoj je održana prva sednica Odbora, vratili su publiku na ono što je s neverovatnom posvećenošću i velikodušnošću duha izrečeno 150 godina ranije. Potpuno prirodan prelaz je nastupio u trenutku kada je predsednik Odbora Dejvid Mol preuzeo reč od učenika koji je igrao Džona Guderhama, prvog predsednika Odbora, i počeo da govori o istim pitanjima i problemima.

6. Umetnost odgovara

Kada vodimo učenike na ekskurzije, želimo da steknu što više iskustva, ali i da istovremeno uživaju u svemu što treba da uoče ili nauče. Smatram da priprema pred putovanje liči na prelistavanje časopisa pre nego što ćete pročitati najzanimljivije članke. Priprema je ključna za uspeh putovanja, jer će deca biti zainteresovana ako ono što vide i doživljavaju uspeju da povežu s onim što su već naučili o određenom predmetu, temi, komadu ili umetniku. Uočiće mnogo više ako su prošli dobru pripremu.

Na primer, ako učenike planirate da odvedete u umetničku galeriju, važno je da budu pripremljeni za ono što će u njoj videti. Potrudite se da im unapred date informacije o umetnicima čije će radove videti, kao i o izložbi. Potrebno je da uoče načine koje umetnici koriste da bi se poigrali bojom, linijom i oblikom. Zato treba da budu spremni da zapažaju, ali i ohrabreni da posmatraju svojim očima i uporede viđeno s prethodno dobijenim informacijama.

Dnevnički zapisi: Preporučujem da učenici sa sobom u galeriju ponesu dnevnik. Ja obično tražim da u umetničkim delima koja posmatraju otkriju ljude, osećanja i osobine, zabeleže ih i zapišu ime umetnika i naziv slike. Na marginama stranice mogu zabeležiti ono što smatraju potrebnim i na osnovu toga posle razgovarati sa drugovima iz odeljenja o onome što su videli i doživeli. Mogu i skicirati ponešto ako to žele. Pokušajte da zadatak ostavite što otvorenijim.

Pronađite sliku: Od učenika možete zatražiti da gledaju slike kako bi pronašli neke koje odgovaraju sledećim opisima:

- slika s najtužnijom osobom
- slika s najvišom planinom
- slika s najstrašnijom scenom

- slika s nekom životinjom
- slika na kojoj ljudi izgledaju kao da će progovoriti
- slika s najlepšim nebom
- slika s najviše boja
- slika s najmanje boja
- najrealističnija slika
- najapstraktnija slika
- slika s najviše pokreta
- slika s najmanje pokreta
- slika s najviše ljubavi
- slika s najviše mržnje
- slika s najviše cveća
- slika s najviše krvi
- slika s najviše snega
- slika koja je učinila da se osećate beznačajnim
- slika koja je učinila da se osećate krivim
- slika koja je učinila da se osećate veličanstveno
- slika koja vam se čini hladnom
- slika koja vam se čini toplom
- slika koja vas najviše zbunjuje
- slika koja vam je najdosadnija
- slika koja vam je donela najviše radosti.

Kada bi umetnička dela mogla da govore: Možete podeliti učenicima kartice „Umetnost odgovara“ i reći im da zapišu kratke komentare o onome što vide. „Kada bi umetnička dela mogla da govore, šta bi vama, koji ih gledate, kazala?“ Ispod je dat uzorak takve kartice.

KARTICA „UMETNOST ODGOVARA“

Šta primećujem u vezi sa umetničkim delom...

Šta bi mi umetničko delo ispričalo da može da govori...

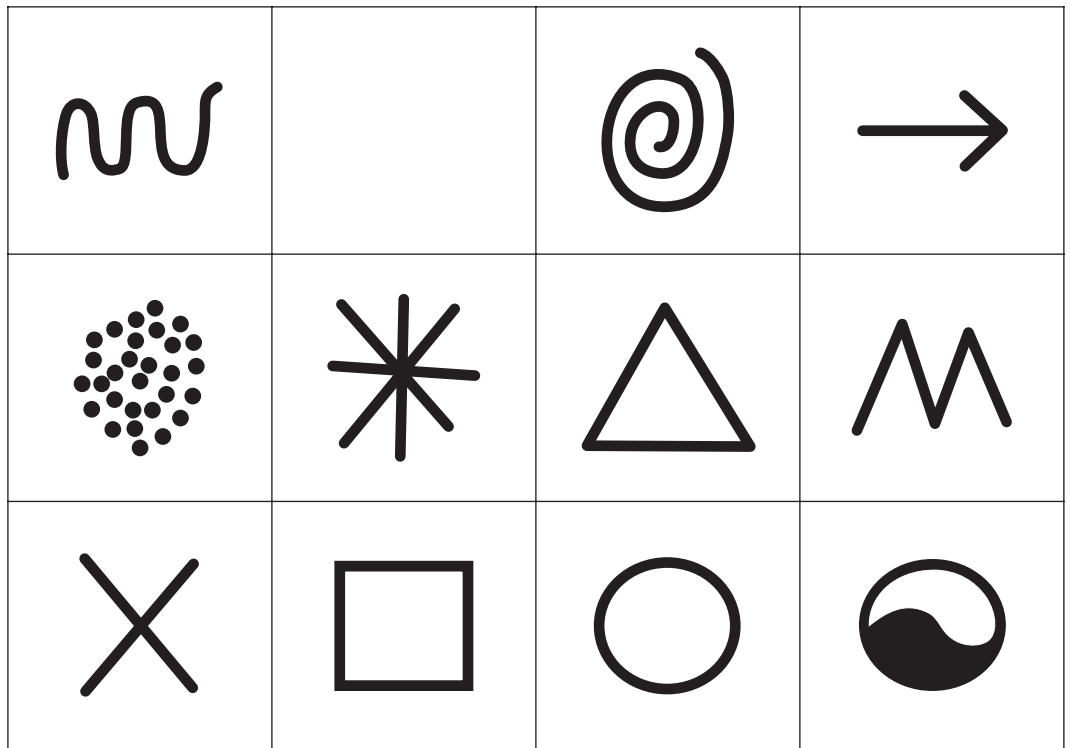
Šta da radim

s detetom kojem srpski nije maternji jezik i koje mora da pronađe druge načine komunikacije?

7. Kretanje kao reakcija na simbole

Već dugo u nastavi koristim hijerogliffe. Postupak se zasniva na tome da učenici stvaraju legendu, priču ili poruku zasnovanu na svojoj interpretaciji serije simbola – hijeroglifa. Da bi stvorili legendu, priču ili poruku, oni rade u grupama od po tri do

pet učenika i slažu simbole redom koji za njih ima smisla. Zatim te simbole koriste kao osnovu za istraživanje pokreta. Na slici ispod prikazan je tipičan skup simbola.

Možete izabrati legendu, poput one astečke o Kecalkoatlu. Zamolite učenike da zatvore oči i da nekoliko puta saslušaju tekst. Zatim povedite razgovor usredsređen na sledeća pitanja:

- Ko su ovi ljudi?
- Gde su živeli?
- Pre koliko vremena?
- Šta im je bilo važno?
- Na osnovu čega to znamo?

Svakoj grupi učenika dajte paket od šest kartica sa simbolima okrenutim nadole. Objasnite im da svaka grupa mora da zapiše i sačuva svoju legendu, priču ili događaj, ali da na raspolaganju imaju samo simbole koji se nalaze na kartama. Skrenite im pažnju na to da mesto na kom će ostaviti poruku ispisanu simbolima i način na koji će to učiniti predstavljaju vrlo važan deo poruke. Postavite vremensko ograničenje od najviše 10 minuta.

Recite učenicima da je nastupila kriza. Glumeći članove plemena, svaka grupa mora da napusti svoju zemlju i da ostavi za sobom zapis o legendi ili događaju. Zatražite od svake grupe da pređe na poruku susedne grupe. Ta poruka će se, prirodno, razlikovati od njihove. Recite im da su prošle stotine godina i da su oni potomci ljudi koji su ostavili poruku. Njihova dužnost je da je dešifruju, uoče šta je važno, na čemu je akcent, a šta je izostavljeno.

Jednom, kada je Glenis Makvin Fuentes upotrebila metod s hijeroglifima u kulturno šarolikoj školi u Torontu, grupa dečaka usprotivila se tome da ostave svoje poruke. Glenis je to opisala ovako: „Bili su vidno uznemireni i nisu želeli da ostave poruke. Kada sam im rekla da to moraju da učine, bili su još uznemireniji i jednostavno nisu mogli da se suzdrže (zamolila sam ih da se pomere u tišini). Doslovno su izbrbljali: 'Ali šta' ako sledeća grupa uništi našu poruku? Šta ako je ne budu videli? Šta ako je ne budu razumeli...?'“

„Sećam se da smo sve zaustavili na trenutak i dozvolili grupi dečaka da se vrate svojoj poruci kako bi mogli da upozore svoje 'potomke' na to gde se poruka nalazi i zašto je važno biti veoma pažljiv s njom. U tom trenutku razumeli smo njihovu brigu. Veoma ponosni, pokazali su nam da su poruku *vrlo* pažljivo postavili pod sto u uglu prostorije. Mesto je izabrano tako 'da poruka bude zaštićena od vremenskih prilika i ljudi koji bi, ne shvatajući njenu važnost, mogli da je polome, izmene ili unište'. Ono što je bilo još upečatljivije jeste *način* na koji su sastavili svoju poruku. Pošto su kartice bile od kartona, oni su napravili dvospratnu kulu od karata, ali takvu da se simboli nalaze na njenoj unutrašnjoj strani! To su, kažu, učinili da bi bili sigurni da će biti skrivena i da će verovatnoća slučajnog oskrnavljenja biti minimalna. Sve je bilo apsolutno neverovatno – uopšte me ne čudi što su bili zabrinuti za sudbinu poruke. Logika, genijalnost, misaoni proces, briga i veština koju su u njeno pravljenje uložili bili su neverovatni i istovremeno vrlo očigledni...

Ostale grupe su počele da razgovaraju o vremenu i energiji uloženim u stvaranje poruka. Neki članovi drugih grupa priznali su da su takođe bili zabrinuti da će sledeća grupa upropastiti njihovo delo, da neće razumeti ono što su hteli da kažu ili da će uništiti njihovu veoma važnu poruku... Ovo je preraslo u razgovor o tome koliko je važno da naše 'poruke' budu dobro shvaćene, koliko nam je teško u trenucima kad nas pogrešno shvataju i kako je lako da do toga dođe u poređenju s naporom potrebnim za 'stvaranje' poruke. Rasprava je spontano prešla na razgovor o percepciji, pogrešnom razumevanju, tome kako je to biti 'drugačiji', biti u novoj zemlji, naći se u novoj kulturi, uronjen u novi jezik, o tome kako ne primećujemo bogatstvo stvari koje za sobom ostavljamo i koje niko drugi možda neće moći da razume. Razgovarali smo i o tome koliko je važno razmisliti šta drugi pokušavaju da nam 'kažu', o tome da se može dogoditi da vidimo samo deo poruke, o tome da je potrebno biti pažljiv i pun razumevanja za druge, posebno kada imaju problema da ih drugi 'čuju' ili razumeju. Verujem da je u pitanju bilo ubedljivo najneobičnije iskustvo koje sam ikada imala u radu s hijeroglifima.“

Kada grupa „dešifruje“ poruku, njeni članovi je saopštavaju koreografijom. Važno je da svi članovi grupe učestvuju u transformaciji hijeroglifa u obrasce kretanja – niko ne bi smeo da bude samo gledalac i da stoji po strani. Obrasci kretanja predstavljaju ponovno odigravanje originalnog događaja na ritualan način, koji grupa može predstaviti ostatku odeljenja.

Kada svi predstave odeljenju svoje koreografije, možda uz pratnju muzike, kažite im da objasne svoja tumačenja poruka. Najpre zatražite da ispričaju kako su interpretirali „pronađenu“ poruku, a zatim da objasne poruku koju su napravili. Bilo bi dobro da se aktivnost završi tako što će svako razmisliti o onome što je naučio, o čemu se može ostaviti zapis u vidu dnevnika, pesme ili neke umetničke tvorevine.